

Hüseyin Şengül: Saroyan ve Yaşamın Dildeki Temsili

Posted on 18/05/2020

William Saroyan, kökleri Anadolu'nun Bitlis'inden çıkıp Amerika'nın Fresno'suna uzanan bir dal. Savrulan nar tanelerinden biri. O dünya edebiyatına mal olmuş büyük bir Ermeni yazar.

"Ermeniyim, Amerikalıyım, Bitlisliyim" diyen Saroyan, 1964 yılında Türkiye'ye gelir.

Gazeteci yazar Fikret Otyam'ın rehberliğinde ata toprağı Bitlis'i ziyaret eder. Lusin Dink 2013 yılında Saroyan'ın Bitlis'e yolculuğun izlerini takip ederek, belgesel ve kurmacanın bir arada olduğu "Saroyan Ülkesi" belgesel filmini yapar.

Bu yazının konusu Saroyan'ın yaşamı, edebiyatı veya Dink'in yaptığı filmin bir incelemesi değil. Bu konularda bianet'te Nihat Gültekin'in "William Saroyan: Kalbin Dili ve Bitlis" yazısı ile Serdar Korucu'nun "Basının 'Makbul Ermeni' Yaratma Çabası: William Saroyan" yazısı ve Aras Yayınlarının "Amerika'dan Bitlis'e William Saroyan" kitabı okunabilir.

Saroyan 1981 yılında ölür. "Saroyan Ülkesi" belgesel filmini yapan Lusin Dink ise aynı yıl doğar. Bu rastlantı gerçekte insanın sürekliliğini, onun dilinin, kültürünün, duygularının kuşaktan kuşağa geçişinin işaretidir. Toprağa düşenin topraktan filizlenmesi gibi, değişerek, dönüşerek bir devamlılıktır; insanın, toplumun, doğanın ve evrenin.

Saroyan Türkiye'yi, memleketi Bitlis'i ziyaretini anlattığı yol hikâyesinin bir yerinde şöyle der: "Anneannem derdi ki Kürtçe kalbin dilidir. Türkçe müziktir, bir şarap deresi gibi akar, yumuşak, tatlı, parlak. Bizim dilimiz diye bağırırdı, acının dilidir. Ölümü tattık hep; dilimizde nefretin ve öfkenin yükü var." Bu kısım çok çarpıcıdır.

Saroyan'ın anneannesinin Kürtçe, Türkçe, Ermenice dili üzerine söyledikleri, dilin kendi yapısallığı üzerine değildir. Bu dilleri konuşan Kürtlerin, Türklerin, Ermenilerin o günkü koşullarının dildeki temsili ve daha çok da duyguların sese dökülüşünün ifadesidir.

Saroyan'ın Kürtlerin, Ermenilerin, Türklerin bir arada yaşadığı yer olarak hayal ettiği Bitlis'te Ermenice konuşan hiç kimse kalmamıştır. Ermeni dilindeki acının, öfkenin yükünü ölümler, sürgünler yoluyla yurtlarından edilmiş Ermenilerin bu yok oluş hikâyesi oluşturur. Ermeni müziği de bu yükün taşıyıcısıdır. Öyle ki duduk çalgısından dökülen ağıtın nağmeleri, insanın içine işleyen acının derin sesidir.

Toplumsal hayatın sürekli akışında dil de toplumdaki yaşamı ifade eden değişimlere, yenilenmelere veya yitimlere uğrar ki, bu da dilin yaşayan bir olgu olduğunu gösterir. Bir dönem acının baskın olduğu bir dil, bir dönem sevincin baskın olduğu dile dönüşür.

“Ölüm Hep Bana, Bana mı Düşer”

Anadolu'da ölümler, acılar hiç eksik olmadı. Değişik alanlarda, değişik boyutlarda ve farklı tarihlerde büyük toplumsal kırımlar, acılar yaşandı.

Ermeni meselesini halleden iktidar, o tarihlerde Rum meselesini de halletmişti! Az sayıda kalanları da Cumhuriyet iktidarları halletti.

Lozan'dan sonra iktidar Kürtlere döndü! Kürtler yok sayıldı, dilleri yasaklandı ve devletin sopası Kürtlerin üzerinden hiç eksik olmadı. Kürtler hakları için çok büyük bedeller ödediler ve ödemeye devam ediyorlar.

Tekçiliğin ideolojik uygulaması tam bir toplum mühendisliği projesi olarak toplumdaki çeşitliliği budamaya, bastırmaya devam ediyor.

Şimdi bizim dilimiz de kanıyor. Hem de uzun zamandan beri. Mahpuslar, işkenceler, idamlar, ölümler... Yaşamımız dilimizde ağıtlar, feryatlar, şiirler, nesirler yoluyla kanıyor. Bu coğrafyada Ermenice, Kürtçe, Türkçe, Farsça, Arapça; ne kadar dil varsa yolu hep ölüme, acıya düşüyor.

En son ölüm orucunun 288. gününde Helin Böke vefat etti. Bundan 34 gün sonra ise ölüm orucunun 322. gününde sonlandıran İbrahim Gökçek vefat etti. Grup Yorum adlı müzik topluluğunun bu iki üyesi, "Konser yasaklarının bitmesi, kültür merkezlerinin polis baskınına maruz kalmaması ve tutuklu üyelerinin serbest bırakılması" talepleriyle açlık grevine başladı. Çok mu zordu bu taleplerin karşılanması? Çok mu zordu bu insanlara derdiniz nedir denilmesi? Elbette zor değildi, ama bedenlerini ölüme yatıran iradenin çökmesini, yok olmasını istediler! Bu insanlara ölümünden sonra bile kötülük yapmaya devam ettiler. Bu iki insanın ölümü göz göre göre görmezden gelindi.

Saroyan'ın anneannesinin kalbin dili dediği Kürtçe, Kürt'ün kalbinden sökülme istendi. Şarap deresi gibi akıyor dediği Türkçe, kanlı dereye dönüştü. Bu halklar onca ezanın, cefanın feryadındalar.

Şimdi kanatılmış yaşamımız, dilimizde kanlı kelimelerle temsil olunuyor.

Refik Durbaş'ın "Çıracak Aranıyor" şiirinde dediği gibi ölüm, acı, hasret hep bize mi düşer?

Kaynak: gazetedamga.com.tr